

BESAT AF EN DRØM

Instruktør: LES BLANK

» **B**urden of Dreams« er en poetisk, men egentlig ikke særlig præcis titel på beretningen om Werner Herzogs indspilning af »Fitzcarraldo«. For det er jo ikke drømmene, der er en byrde for den vesttyske instruktør – de er tværtimod hans drivkraft, styrke og selve kernen i hans særprægede talent. Det er derimod den konkrete virkelighed, der bliver til en byrde, når den med en mur af praktiske problemer stiller sig hindrende i vejen for drømmenes realisering, det vil sige deres transformation til film.

»Besat af en drøm« er således en bedre titel end den originale, og filmen er i en vis forstand bedre end »Fitzcarraldo«. Hermed menes naturligvis ikke, at den rapporterende Les Blank er en mere spændende filmskaber end den visionære Werner Herzog. Men ironisk nok har han for det første en mere fascinerende hovedperson, nemlig Herzog, og for det andet rummer historien om »Fitzcarraldo«s byrdefulde tilblivelse mere dramatik, dårskab og desperation end »Fitzcarraldo« selv. For både Fitzcarraldos dumdristighed og de problemer, som den skaffede ham, blev langt overgået af Werner Herzog og den dampende virkelighed dybt inde i den peruvianske jungle.

Herzog er jo en kunstner, der synes at få sine kreative impulser bedst stimuleret af helt reelle risici, og som med en art masochistisk frygtløshed bestandigt opsøger de mest frygtindgydende udfordringer. Hvis den caribiske vulkan La Soufrière virkelig var eksploderet, sådan som videnskaben forudså, ville Herzogs film »La Soufrière« fra 1976 ikke have eksisteret – og Herzog heller ikke. Og når Herzog påtager sig at spise sin sko, hvis han taber et væddemål, så gør han det – sådan som netop Les Blank skildrer det i dokumentarfilmen »Werner Herzog Eats His Shoe« fra 1980. Herzog er totalt hensynsløs over for sig selv, og han følger sine visioner med en

Werner Herzog (yderst t.h.)
under indspilningen af »Besat af en drøm«

stædighed, som ikke tillader nederlag. Hellere dø under en filmindspilning end opgive at fuldføre filmen.

Visionen i »Fitzcarraldo«, den besættende drøm, er billedet af en floddamper, der slæbes over en bakkekam fra en flod til en anden. Med inspiration fra en autentisk tildragelse er det den irske forretningsmand Fitzcarraldo (Klaus Kinski), der i århundredets begyndelse sætter projektet i værk for at kunne fragte gummi fra en fjern plantage i Perus jungle. Gummien skal gøre ham rig, så han i flodbyen Iquitos kan opføre et operahus, hvor Enrico Caruso skal synge. Men skønt båden kommer over bakken, brister drømmen, da hans indianske arbejdere fuldbyrder deres drøm og lader båden kuldsejle i flodens strømhvirvler.

Werner Herzogs drøm var også adskillige gange ved at bryde, hvad der uægteligt i nogen grad var instruktørens egen skyld, fordi han insisterede på at overgå virkeligheden. Hvor den autentiske Fitzcarraldo fornuftigvis lod sin båd skille ad i mindre stykker, inden den blev båret over bakkekammen, bestod Herzogs drømmesyn af en intakt båd på vej op ad skråningen – en båd ti gange tungere end den historiske Fitzcarraldos og en skråning med 40 procents hældning mod virkelighedens 20. Og enhver form for trick-optagelser var naturligvis totalt udelukket. Båden på bakken var for Herzog filmens centrale metafor. Uden den, ingen film.

Det er da også disse scener, der er »Fitzcarraldo«s ubetingede højdepunkt, ja selve eksistensberettigelse – et surrealistisk symbol, et magisk monument over den meningsløse og storslåede handling, en hyldest til den irrationelle heroisme. Det er i den forbindelse ikke vanskeligt at se filmens Fitzcarraldo som instruktørens alter ego. Men som helhed savner den lange film i påfaldende grad den dirrende flertydighed og intensitet, som gjorde den beslægtede »Aguirre« (også indspillet i Peru med Kinski i hovedrollen) så mesterlig. Det hænger sammen med, at størsteparten af handlingen egentlig kun er oplæg til scenerne med flodbåden på landjorden – filmen er hos Herzog født som et billede, ikke som en historie – og det er vel også sandsynligt, at optagelsernes endeløse *Burden of Realities* trods alt har fået Herzog til at ryste en smule på hånden. Sidstnævnte faktor er selvfølgelig »Fitzcarraldo«s tilskuere uvedkommende, men er til gengæld substansen i »Besat af en drøm«.

Det har myldret med myter og modstridende påstande om indspilningen af »Fitzcarraldo«, og man kan ikke påstå, at Les Blanks film definitivt maner myterne i jorden. Man får Werner Herzogs version af kontroversielle begivenheder, af naturlige årsager ikke hans kritikeres. Men kendsgerninger er det, at filmens tilblivelse fra *preproduction* i 1977 kom til at vare fire år, og at 40 pct. af filmen var indspillet med Jason Robards som Fitzcarraldo, da Robards blev syg og måtte rejse hjem til USA. Det forsinkede optagelserne så meget, at også Mick Jagger måtte forlade dem p.g.r.a. koncertforpligtelser. Hans rolle som Fitzcarraldos ven, en temmelig fjollet skuespiller med talrige Shakespearecitater på læben, blev skrevet ud af manuskriptet, og Herzog udtalte, at tabet af Jagger var det værste, han nogensinde som filmskaber havde lidt.

I »Besat af en drøm« indgår et par sære, fascinerende scener med Robards og Jagger, og med al respekt for Klaus Kinskis veloplagte indsats må man tro, at »Fitzcarraldo« med de to var blevet en ganske anden og nok så spændende film. Men Jason Robards' sygdom var kun den første af en lang række

formidable forhindringer, bl.a. affødt af, at Herzog valgte at filme dybt inde i junglen fremfor, som enhver anden ville have gjort, tættere på civilisationen. Det skabte dels forsyningsproblemer, dels psykologiske kvaler hos filmhold og medvirkende – en blanding af kedsomhed og klaustrofobi – hvortil kom alle de tekniske kvaler med at få slæbt den tunge flodbåd op ad den mudrede bakkeskråning.

Det sidste skete under regulær livsfare for de indianske statister, og Werner Herzogs forhold til indianerne er beretningens mest uklare kapitel. Det står fast, at fem indianere døde under optagelserne, men det er uafklaret, om de fire af dødsfaldene (den femte druknede) skyldtes fordærvet dåse-mad i filmlejren eller – som hævdet af Herzog – sygdomme, som de indfødte så at sige medbragte hjemmefra. Det står også fast, at flere blev kvæstet og en enkelt indianer livsvarigt lammet ved et flystyrt. Og det er uomtvisteligt, at aguaruna-stammen, hvis medlemmer oprindeligt skulle have medvirket i »Fitzcarraldo«, jog filmfolkene væk og brændte deres lejr ned, så indspilningen måtte genoptages et andet sted og med en anden stamme, machiguena.

Men denne konflikts årsag er stadig omstridt. Forsøgte Herzog at true indianerne til at fungere som billig arbejdskraft, eller blev filmholdet ufrivilligt katebald for lokale spændinger i forbindelse med aguarunaernes forsøg på at organisere sig mod de kapitalinteresser, der truede dem udefra? Det første påstår organisationen IWGIA (International Work Group for Indigenous Affairs), hvis danske afdeling i en fyldig rapport har anklaget Herzog for at udbytte de indfødte. Det andet påstår naturligvis Herzog selv under henvisning til, at han har været offer for misforståelser samt en stribe løgnagtige påstande i pressen, og at han støtter de indfødte i deres kamp for at bevare deres land fra spekulanter. Les Blanks film betvivler ikke Herzogs ord og er i den henseende et partsindlæg, men den fortier på den anden side ikke spændingerne mellem filmhold og indfødte og undlader heller ikke at beskæftige sig med, hvorfor europæere og indianere blev indkvarteret separat i filmlejren. For at beskytte indianerne mod »smitte« fra europæisk kultur, lyder Herzogs næppe helt overbevisende svar. Dog må tilføjes, at man i filmen sporer en racistisk farvet arrangement hos visse medlemmer af filmholdet, men aldrig hos Herzog selv.

Der er således masser af elementær dramatik i »Besat af en drøm«, som Les Blank med assistance fra Maureen Gosling har indspillet under to besøg på sammenlagt 3½ måned i Peru, og det er stoffet, ikke stilen, der gør filmen så spændende. Og allermost spændende er portrættet af Werner Herzog – ikke et kommenterende og analyserende portræt, men en række neutralt registrerende scener, hvor man ser manden i arbejde eller hører ham fortælle. Det gør han på et glimrende engelsk med et snurrigt ordvalg og et let rablende billedsprog, som f.eks. i dette uddrag af hans lange karakteristik af junglen:

»I see it full of obscenity. Nature here is vile and base. I see fornication and asphyxiation and choking and fighting for survival and growing and rotting away. The trees here are in misery, the birds are in misery – they don't sing, they just screech in pain«.

Det er klart, at en mand, som *verbalt* formulerer sig således, rummer strejf af både galskab og genialitet – hvad enhver, der har interesseret sig for Herzogs filmproduktion, naturligvis godt vidste i forvejen. Det interessante i portrættet af ham bliver derfor ikke så meget hans egenskab af kompromisløs fantast og hans rabiante fremgangsmåde som filmskaber. Det bliver snarere den anden side af hans dunkle, sammensatte karakter, nemlig hans pragmatiske handlekraft og hans klarhjernede selverkendelse. At han efter »Fitzcarraldo« ikke

mere burde lave film, men i stedet anbringes på en sindssygeanstalt, er Herzogs egen bemærkning og ikke kun et koketteri.

Samtidig er portrættet af Herzog i »Besat af en drøm« ikke statisk. Man følger, hvordan presset fra de endeløse problemer og forsinkelser slider på ham psykisk, og hvordan han på et tidspunkt synes at være på desperationens og opgivelens rand – bevidst om hybris-elementet i sit filmprojekt og om sit tyngende moralske ansvar for de mange mennesker, hvis liv og død ganske bogstaveligt var afhængig af hans beslutninger. Men pointen er jo, at Werner Herzog ikke gav op, og at han aldrig giver op. Det er det, der gør ham til en så enestående, på én gang beundringsværdig og skræmmende skikkelse, og det er det, der gør »Besat af en drøm« til så enestående en dokumentation. Hvad der skete under indspilningen af »Fitzcarraldo«, sker kun én gang i filmhistorien. Og de absurde billeder af floddamperen som en strandet hval i det knædybe peruvianske mudder er sikre på en varig plads i samme historie, omend muligvis i afdelingen for grandiose rariteter.

Ebbe Iversen

BESAT AF EN DRØM

Burden of Dreams. Arb. titel: Pelicula o muerte. USA 1982. **P-selskab:** Flower Films. I samarbejde med José Koechlin von Stein. **Ex-P:** David Loxton. **P-samordner:** Kathy Kline. **P/Instr:** Les Blank. **Speakertekst:** Michael Goodwin. **Speaker:** Candace Laughlin. **Foto:** Les Blank/Ass: Michael Goodwin (farve). **Titelfoto:** Patricia Buchanan. **Klip:** Maureen Gosling. **Tone:** Maureen Gosling, Mark Berger.

Medv: Werner Herzog, Klaus Kinski, Claudia Cardinale, Jason Robards, Mick Jagger, Alfredo de Rio Tambo, Angela Reina, Carmen Correa, Elia de Rio Ene, David Perez Espinosa, Miguel-Angel Fuentes, Father Mariano Gagnon, Paul Hittcher, Huerequeque Bohoroquez, Evarito Nunkuaq Ikanen, José Lewgoy, Laplace Martins, Thomas Mauch, Nelson de Rio Cenepa, Walter Saxer, Jorge Vignati, samt medlemmer af Werner Herzogs tekniske stab og medlemmer af Campa-, Machiguena- og Aguaruna-stammerne.

Længde: 94 min. **Udl:** Kærne. **Prem:** 27.4.83 – Delta.

MISTÆNKT

Instruktør: CLAUDE MILLER

Fransk film er stadigvæk, mere end tyve år efter 'den ny bølge', for de fleste identisk med navne som Truffaut, Chabrol, Rohmer og Godard. Dette skyldes ikke mangel på talent blandt de yngre franske instruktører, men snarere at franskmænd finder det svært at lancere noget, der ikke med det samme kan rubriceres som 'nyt og epokegørende'.

De store armbevægelser finder man visselet ikke hos folk som Bertrand Tavernier, Yves Boisset, Michel Deville, Luc Béraud, Claude Miller etc. Deres film dyrker mere det stille solide end det støjende særegne. Man kan betragte dem som forsøg på at nå tilbage til det punkt, hvor nogle af nybølgeinstruktørerne forlod mennesket for at kaste sig ud i æstetisk-filosofiske fantasier (en yndet fransk beskæftigelse). I hvert fald er det ofte de mere psykologiske aspekter af tilværelsen, der beskæftiger 70'erne og 80'ernes franske instruktører.

Claude Miller (f.1942) har som de fleste af sine jævnaldrende kolleger måttet gå den lange vej for at blive filminstruktør: Først den franske filmskole l'I.D.H.E.C., derefter fra 1965-74 assistent (blandt andet hos Bresson, Truffaut og Godard) og senere instruktør af reklame- og kortfilm. Derpå TV-arbejde og endelig i 1976 kom så hans spillefilmdebut »La meilleure façon de marcher« (vist i dansk TV som »Takten, takten, pas på takten«). Året efter kom Patricia Highsmith-filmatiseringen »Dites-lui que je l'aime« (Den søde syge) og i 1981 »Garde à vue« – »Mistænkt«.